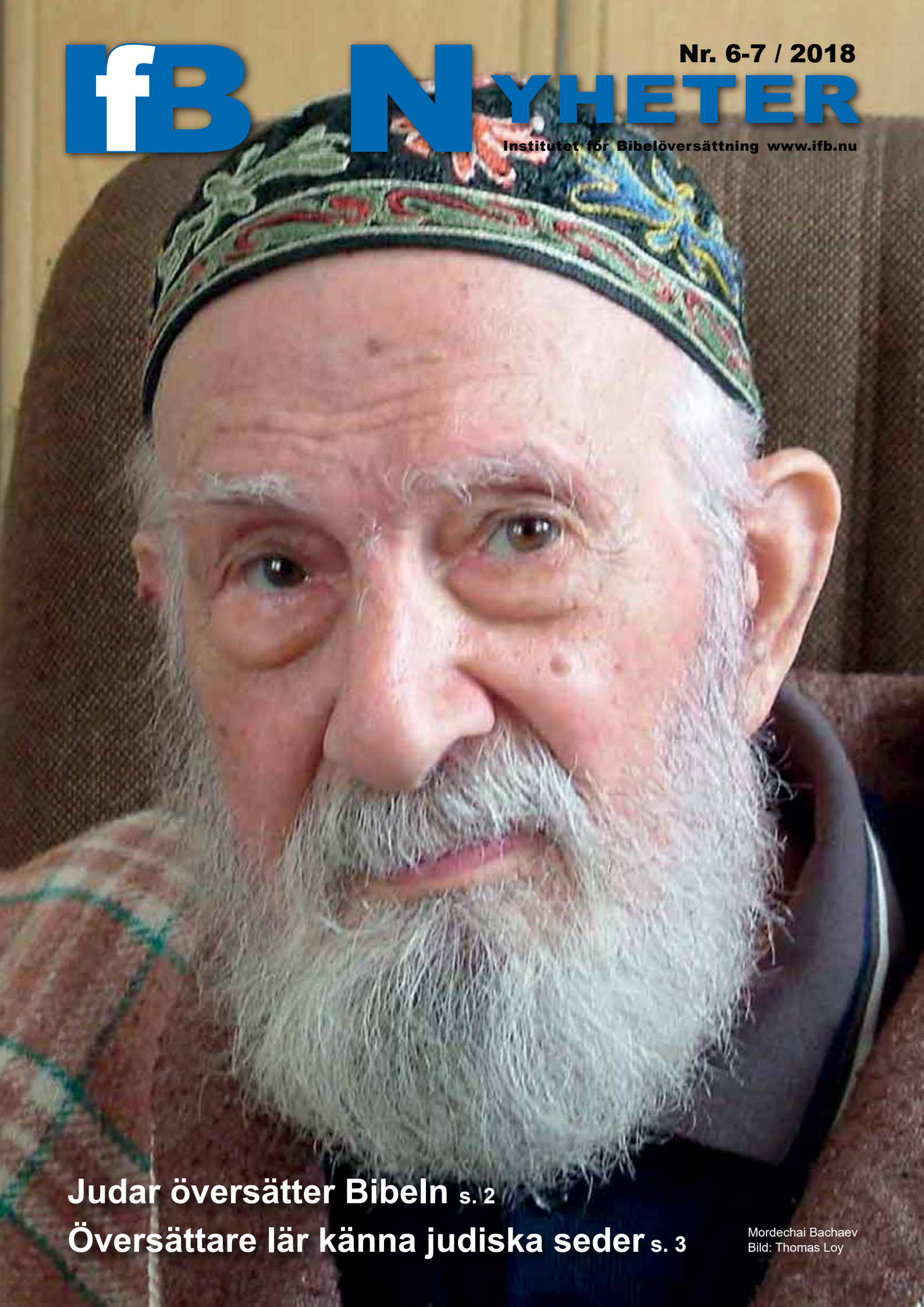

ifB

NYHETER

Nr. 6-7 / 2018

Institutet för Bibelöversättning www.ifb.nu

Judar översätter Bibeln s. 2

Översättare lär känna judiska seder s. 3

Mordechai Bachaev
Bild: Thomas Loy

JUDAR ÖVERSÄTTER BIBELN

Alla ni som följer IFB vet att vi översätter Bibeln till olika språk i Ryssland, Centralasien, Kaukasus, Sibirien, med andra ord i det som en gång var Sovjetunionen. Ni vet också att vi gjort det i 45 år. Men hur många av er vet att det bland våra översättare även fanns judar?

I år är det 70 år sedan staten Israel bildades och vi vill uppmärksamma deras jubileum genom att berätta om judarnas roll i bibelöversättningen.

IFB började med bibelöversättning till olika sovjetiska språk 1973. Då var det omöjligt att rekrytera översättare i Sovjetunionen där Bibeln var förbjuden och ateismen officiell religion. Därför var man tvungen att hitta översättare i väst. Ett av länderna där det fanns potentiella översättare var Israel. I slutet av 1960-talet blev det lättare för judar att lämna Sovjetunionen. Judarna bodde inte endast i de stora städerna som Moskva och Leningrad, idag Sankt Petersburg, utan även utspridda i de sovjetiska republikerna. Officiellt var de två miljoner, inofficiellt ännu fler. De var utbildade och talade ryska och även andra språk som tadjikiska, uzbekiska, georgiska, och så vidare. Deras språkkunskaper var färska och som judar hade de bättre kunskap om Bibelns budskap och innehåll, till och med Nya Testamentet, än översättare av till exempel muslimsk bakgrund.

På 1970-talet bodde en del av dem i förläggningar för nyinkomna, andra var redan integrerade i det israeliska samhället. Med hjälp av israeliska myndigheter kunde vi hitta lämpliga personer som var villiga att översätta Bibeln till azerbajdzjanska, georgiska, tadjikiska, tatiska och uzbekiska. Där hittade vi även översättaren till gagauziska som själv inte var jude men som var gift med en judinna och på så sätt kommit till Israel.

Översättaren till **azerbajdzjanska** hette Mirza Michaeli, född i staden Baku. Han översatte hela Nya Testamentet som vi tryckte 1982. Han översatte även hela Gamla Testamentet som aldrig trycktes utan hans översättning skickades, efter sovjetunionens upplösning, till Baku till dem som fortsatte att översätta på plats. Det trycktes 2006.

Georgiska översättningen gjordes av flera judiska översättare som hade invandrat till Israel från Georgien: David Davi-

dashvili, Rabi Itshak Mamistvalov (Psaltaren), Tsisana Biniashvili (på bild) och en översättare till som inte vill bli omnämnd. Första upplagan av Nya Testamentet tryckte vi 1980. Senare blev det många upplagor till i en sammanlagd upplaga på närmare en miljon exemplar. Hela Bibeln trycktes 1989-1990 och 2002.

Tadjikiska översättningen gjordes av Mordechai Bachaev, en jude från Buchara, född 1911, död 2007 i Jerusalem. Han var författare,

poet, essäist. Mellan 1938 och 1943 satt han fänge i Gulag, anklagad för sionism och antisovjetisk propaganda. Senare skrev han memoarer om den tiden. 1954-1971 var han redaktör för det tadjikiska statliga förlaget och för Tadjikisk Encyklopedi. Han emigrerade till Israel 1973. Hans översättning av Nya Testamentet trycktes 1983 och hela Bibeln 1992.

Översättaren till **tatiska** (eller dzjuhuriska) hette David Rahmiloglu. Tater är bergsjudar från Azerbajdzjan. Deras språk är besläktat med persiska. Deras ursprung kan kopplas till den tid då assyrierna erövrade Nordriket Israel och förde de tio stammarna till fångenskap i Assyrien. Det ingick senare i det väldiga persiska riket. Först nu, 2500 år senare, återvänder deras barnbarns barnbarn till Israel. David Rahmiloglu gjorde sina översättningar i Jerusalem 1977-1978 där han arbetade som redaktör för radio-program på tatiska. Han översatte följande böcker: 1 Mosebok, en del av Rut, Jona, Lukas och Johannes. De publicerades aldrig. En annan jude, Noa Ishai, översatte och publicerade Esters bok 1989.

Uzbekiska.

Abraham Abaev invandrade till Israel 1973 från Uzbekistans huvudstad Tasjkent. Han bodde i Tel Aviv

och var lärare. Till att börja med granskade och rättade han de fyra evangelierna som en uzbek, Veli Zunun, hade översatt och fortsatte sedan även att översätta resten av Nya Testamentet. Det blev ett mödosamt och krävande arbete. Hans fru hette Asija, hon födde åtta barn. Tre dog och två var svårt handikappade. Abrahams tid och energi gick ut över barnen. Gång på gång ville han sluta. Arbetet, familjen, barnens handikapp tog tid, men han fortsatte ändå. Må Gud välsigna Abraham och Asija och deras familj! Efter 19 års arbete tryckte vi 1992 Nya Testamentet tillsammans med 1 Mosebok och Psaltaren.

Psaltaren översattes av dr Josi Gulkarov (Ben Moshe). Han hade invandrat från Uzbekistan. Han översatte även en del andra gammaltestamentliga böcker. Hela Bibeln på uzbekiska kom ut 2016.

I israel översattes även Nya Testamentet till **gagauziska** (ett språk i Moldavien) 1979-1989. Mannen som IFB engagerade i detta hette dr Boris Tukan.

Han själv var inte jude, det var däremot hans fru. De bodde i Jerusalem. När vi efter perestrojkan beslutade att göra en ny översättning i Gagauzien publicerade Boris Tukan sin översättning själv.

Han medverkade dock även i Bibeln på **moldaviska** som trycktes 1984. Han gjorde en språklig granskning.

Vanligtvis förknippar man Israel med turism och bibliska platser. Men det finns ett annat Israel som man ser när man besöker översättarna hemma och arbetar med dem. IFB har även arbetat med **tryckerier** i Israel. Tryckeriet Academic Press i Jerusalem gjorde fotosättning av Nya Testamentet på georgiska på sin Linotron maskin. Tryckeriet Yanetz, som ägdes av Victor Smadja, en från Tunisien invandrad messiansk jude, utförde sättning och tryckning åt oss av bibeldelar på olika språk.

Genom historien har bibelöversättning till olika språk gjorts av icke-judar. De översättningar som judar har utfört var ämnade för judar. Det är utmärkande att judar på senare tid har varit med om att översätta Bibeln för icke-judar. Dessutom finns det idag ett center i Jerusalem som **utbildar** bibelöversättare från hela världen på plats och från 1995 är det ett program som är en del av The Hebrew University. Bibelöversättare lär sig då hebreiska, historia och Bibelns hela kontext. Även våra översättare får en del av sin utbildning där idag.

Vill du stödja utbildning av bibelöversättare i Israel?

Brane Kalcevic

Deltagare på kursen i Jerusalems Center för bibelöversättare lär sig om Israels natur. Bild: Stephen Payne

ÖVERSÄTTARE LÄR KÄNNA JUDISKA SEDER

För översättare till komi var det viktigt att bekanta sig med judiska seder. Den evangeliska kyrkan i Komi i norra Ryssland har fått bra kontakt med det lokala judiska samfundet. Bibelöversättarna Nina Vattuleva och Nadezjda Gabova berättar:

"Först blev vi inbjudna till det judiska samfundets festival för barn. De har en skola *Gefen* där man undervisar barnen om judiska traditioner och Tora. På festivalen uppträdde barnen.

I höstas ordnades en chanukka-fest i Komikyran tillsammans med det judiska samfundet. Vi fick höra mycket intressant om judisk kultur. Ungdomarna sjöng på hebreiska och kyrkans ungdomar sjöng kristna sånger både på komi och på ryska.

Israels 70-års dag firades med en konsert som det judiska samfundet ordnade. Där uppträdde den världsberömda violinisten Sergej Popov. Han är en messiansk jude.

För oss bibelöversättare är det viktigt och nödvändigt att lära känna judar. Kontakterna med dem har vidgat vårt perspektiv och hjälpt oss att förstå den judiska mentaliteten. Genom detta öppnar sig Skrifternas värld ännu djupare för oss.

När vi översätter Bibeln möter vi många begrepp som är främmande i vår egen kultur. Vi måste ändå försöka förmedla läsaren en sann kunskap om vad texten handlar om. Därför är det nödvändigt att känna judisk kultur och deras seder. Ju mer översättaren har blivit förtrogen med dem, desto lättare kan denne finna de nödvändiga uttrycken i sitt eget språk.

Till exempel ordet bröd. Vilket ord skall man använda i texten där Jesus välsignade den lilla pojakens bröd för femtusen? Vad var det för bröd, limpor, småfrallor eller tunnbröd? Och hur var det med skådebrödet i Gamla Testamentet? För att kunna hitta det

Månadens projekt

Stöd utbildning av bibelöversättare med din gåva till månadens projekt!

Du kan även använda tjänsten SWISH. Ange nummer 123 671 9611.

rätta ordet måste man veta hur man bakade dessa bröd. Man måste kunna judiska seder!

Numera kan bibelöversättaren hitta kunskap också genom Internet men ingenting ersätter det att man får själv bekanta sig med det Heliga Landets geografi och växtlighet på plats i Israel. Vi vet det av egen erfarenhet för vi komiöversättare fick tillfälle att besöka Israel 2013. Där förstod vi hurdana bergen är som Bibeln talar om. Hos oss i Komi finns inga berg, enbart kullar och backar. Vi förstod att man inte kan översätta Sinaiberget med komi ordet för kulle utan vi måste använda det ordet som vi har för Uralbergen. Och fikonträd var inte en liten buske utan ett stort träd! Och det var intressant att se den baljväxt som den förlorade sonen ville äta. Tidigare hade vi alltid undrat vad i all världen det var det som svinen åt och hur man skulle översätta det.

I Komi lever många som har judiska släktingar men de har varit rädda att berätta om det. Nu har ändå några börjat leta efter sina judiska rötter.

Vi vill gratulera den 70-åriga staten Israel med dessa ord: Shalom Israel!"

DIN PERSONLIGA INTEGRITET ÄR VIKTIG FÖR OSS

Den 25 maj 2018 började EUs dataskyddsförordning GDPR att gälla. Du behöver inte göra något men för att du ska känna dig trygg med hur vi på IFB behandlar dina uppgifter vill vi berätta för dig vad som gäller.

Vi sparar en del av dina personuppgifter när du prenumererar på IFB Nyheter eller beställer material från oss, när du ger en gåva eller när du ansöker om medlemskap.

De personuppgifter som vi behandlar är information om namn, adress, telefonnummer och e-postadress. När du ger en gåva sparar vi information om transaktionen. Kontonummer sparas inte. Uppgifterna sparas så länge prenumerationen eller medlemskapet varar. Vi arkiverar vissa uppgifter i gåvostatistik och annan dokumentation. Vi delar inte uppgifterna med någon annan och vi ser till att dina uppgifter är skyddade.

Du har rätt att begära information om vilka personuppgifter som IFB behandlar om dig. Du har också rätt att få uppgifter rättade eller raderade. Kontakta oss om du vill ändra dina uppgifter eller bli borttagen.

Institutet för Bibelöversättning
Box 20100, 104 60 Stockholm
Tel. 08-722 23 40, Fax 08-722 23 45
e-post info@IBTnet.org
Bg 148-3189, SWISH 123 671 9611

Raamatunkäännösintituutti
Pl. 272, FI-00531 Helsinki, Finland
Tel. +358-9-774 43 50, e-post info.fin@IBTnet.org
Betaling i EUR: IBAN FI77 2065 1800 0179 11
SWIFT: NDEAFIHH

IFB Nyheter
är gratis
och utkommer 11 gånger per år
Ansvarig utgivare: Branislav Kalcevic
Tryck: Skilltryck AB, Skillingaryd

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

I Johannesevangeliets åttonde kapitel möter oss ett av Bibelns allra märkligaste scenarier. Efter att just ha visat barmhärtighet mot en äktenskapsbryterska kommer Jesus i dispyt med en grupp judar som i namn av att vara "Abrahams barn" tror sig per automatik också vara Guds barn. Den villfarelsen tas de snabbt ur då Jesus med skärpa förklarar **"För om ni inte tror att Jag Är (Folkbibeln) ska ni dö i era synder."** (v 24) Här benämner han sig själv som HERREN – JHVH – ett namn som för juden sedan 500 år tillbaka var förbjudet att uttala – och gör det dessutom två gånger till i samma kapitel! (v 28 och 58)

Som om detta inte vore nog drabbar Jesus sina chockade åhörare med ännu en hisnande utsaga: **"Abraham, er far, jublade över att få se min dag. Han såg den och glädde sig."** (v 56)

Som ohjälpligt nyfikna bibelläsare måste vi då bara fråga oss: När kan detta ha skett, tro? Låt oss börja med uttrycket "min dag." Om nu Jesus är HERREN – JHVH – borde vi alltså lika gärna kunna säga "HERRENS DAG" – och det, mina vänner, är ett flitigt förekommande uttryck i Skriften. Herrens dag talar om en kommande dom över en gudsfrånvänd värld, om nåd för de utvalda troende och om alltings upprättelse och återställande. Personligen kan jag bara se ETT tillfälle i Abrahams liv när dessa aspekter borde kunna förenas och det är i hans möte med de tre männen – då HERREN själv i sällskap med två änglar besöker honom när det är som hetast på dagen – 1 Mos18.

Temat för mötet är Sodoms synd och den ofrånkomliga domen över staden. Och Abrahams gripande bön för dess innevånare, att bland dessa måtte finnas åtminstone tio rättfärdiga för att HERREN ska skona densamma. Nu fanns dessvärre bara EN rättfärdig i Sodom, den vankelmådige Lot, och han blev som vi alla vet "frälst som genom eld." Jag kan tänka mig att HERREN här tog tillfället i akt att undervisa trons far om de omutliga principer som gäller för Guds handlande med mänskligheten; att en **dom** måste drabba all synd och djävulskap och att i väntan på denna en tid av **nåd** finns, då vi har chans att sätta tilltro till Guds Ord och vända om från våra gudsfrånvända liv.

Det är enbart insikten om Guds helighet och rättfärdighet, parad med hans nåd och barmhärtighet, som kan skapa verklig tillfredsställelse och glädje i ett människohjärta. Och den insikten kan vi endast få genom umgänge med – och lydnad för – Bibelns levande ord.

Abraham var ett strålande exempel på en människa som i tro och lydnad fick uppleva Guds fullhet i sitt liv. Låt oss följa hans exempel!

Tomas Bergius

 Följ oss på Facebook